

Jubilantka Marija Hernja Masten

20. novembra je svoj življenjski jubilej, sedemdeset let, praznovala Marija Hernja Masten, Ptujčanka, arhivistka, zgodovinarica, častna občanka Mestne občine Ptuj, soustanoviteljica društva Cesarsko-kraljevi Ptuj, turistična vodička ...

Rojena je bila v obrtniško-lončarski družini Hernja v Ormožu, ki se je leta 1955 preselila na Ptuj. Njen oče je bil poznan kot zadnji ptujski lončar. Odnos do preteklosti in svojega mesta je začela razvijati že zelo zgodaj, saj so se vanjo vtisnile številne podobe mestne arhitekture in zgodbe ljudi, potem ko je skupaj z očetom kot majhna deklica prisostvovala pri vgradnjah lončenih peči na domovih naročnikov. Učenje violine v mladosti ji je dalo tisto potrebno disciplino in vztrajnost, ki jo je pri svojem delu potrebovala, kot velika ljubiteljica kina (bili so sosedi Mestnega kina Ptuj) je svoje obzorje širila tudi prek sedme umetnosti, njena življenjska energija pa je prišla do izraza v plesni šoli, kjer je najraje uživala v ritmih sambe, kar ustreza tudi njenemu značaju.

Kot sama pove, je njena zaposlitev v arhivu bila naključna. Po končani gimnaziji jo je poklical prof. dr. Anton Klasinc, takratni ravnatelj ptujskega arhiva, in jo povabil v arhiv. Vedel je, da Marijo izredno zanima zgodovina, tudi njene naloge so izstopale. Delati je začela kot arhivska referentka, po desetih letih je postala arhivska strokovna sodelavka – upravna delavka in kasneje arhivistka. Ob delu je kasneje diplomirala in tako polnih štirideset let spoznavala vse plati svojega poklica, ki ga je (in ga še) doživlja kot poslanstvo. Arhiv ji je tudi vselej nudil okolje, v katerem se je lahko razvijala in vključevala v razne tokove raziskovanja.

Svojih začetkov v arhivu se rada spominja. Tako izvemo, da je del delovnega časa bil namenjen študiju: spoznavanju zgodovine arhivistike, administracije, ki se je čez stoletja spreminjala, preučevanju pravnih vprašanj, zgodovini svojega kraja. To je za arhivista ključno, saj mora le-ta biti »zelo široko odprt človek«. Mnogokrat so na terenu dobesedno reševali gradivo pred uničenjem. To je bil tudi čas intenzivne faze razvoja in etabliranja slovenske arhivske stroke. Izmed številnih vprašanj sta izstopali ingerenca nad arhivi in povezanost arhivov z javnostjo. V stroki so bila številna nedodelana področja metodologij strokovnega dela, kot so odbiranje gradiva, prevzemanje gradiva v arhiv, vodenje evidenc, urejanje, popisovanje in izdelava pripomočkov za uporabo ter uporaba arhivskega gradiva. Arhivi niso imeli niti splošnega pregleda nad lastnim gradivom, obstajal je le en splošni popis, ki ga je pripravila Skupnost arhivov Slovenije leta 1965. Porajala so se številna vprašanja v zvezi z metodologijo njihove izdelave in objavo. Marija je bila del vseh teh dogajanj, vseskozi se je dejavno ukvarjala tako z vprašanji in težavami iz arhivske znanosti kot tudi s preučevanjem starejšega arhivskega gradiva in posledično zgodovine območja, ki ga arhiv pokriva.

Delala je za restitucijo arhivskega gradiva, kjer je opravila popisovanje gradiva v Štajerskem deželni arhivu skupaj z dr. Tonetom Ožingerjem, dr. Jožetom Mlinaričem in dr. Petrom P. Klasincem. Njen osebni stik s Štajerskim deželnim arhivom v Gradcu pa je omogočil pomoč v vojni prizadetemu arhivu BiH, da so mu dostavili arhivsko opremo.

Njen delovni prostor sta bila tudi čitalnica in delo z uporabniki. Vodila je majhno knjižnico arhiva, njena skrb pa je bilo tudi vodenje arhivskih evidenc. Izvajala je arhivsko pedagoško delo, sodelovala je z vrtci in šolami

vseh stopenj, jih obiskovala in imela razna predavanja, učiteljem pa nudila strokovno pomoč pri didaktično prilagojenih razstavah in številnih projektih, v katere so bili vključeni učenci. Vse z namenom popularizacije arhivske stroke, spoštovanja do ohranjanja lokalne pisne kulturne dediščine ter seznanjanja mladine s pomembnostjo arhivov pri zbiranju, urejanju in ohranjanju arhivskega gradiva.

Za prepoznavnost arhiva in njegovega dela je opravila pionirsko delo, ko je uvedla strokovne ogledne v Zgodovinskem arhivu na Ptujju. Še kako živ je spomin, ko smo kot osnovnošolci obiskali ptujski arhiv, kjer je Marija znala pritegniti našo pozornost na način, ki je njej edinstven.

Večino delovne dobe je njena poglobljena dejavnost bila skrb za starejše arhivsko gradivo. S svojo strokovnostjo, raziskovalnimi dosežki in sodelovanjem z lokalno skupnostjo je postavila oddelek za starejše arhivsko gradivo v ptujskem arhivu na visoko in cenjeno raven. Njen delovnik v arhivu je krepko presejal odmerjeni delovni čas. Delo je zahtevalo specialna znanja, ki jih je med službovanjem pridobivala doma in v tujini. Med drugim ji je leta 2000 bilo omogočeno šolanje na eni izmed najuglednejših in najstarejših arhivskih šol na svetu, znani medarhivski šoli v Parizu »Stage Technique International D'archives«, v organizaciji francoskega ministrstva za kulturo.

Z gradivom je ogromno delala, zato ga je tudi dobro poznala. Kot izjemna povezovalka dogodkov, oseb in krajev je znala povezati arhivska dejstva v številne zgodbe. V okviru svojega znanstvenega dela, ki ga je posvetila raziskovanju starejše zgodovine ormoško-ptujskega območja, je izvedla številna predavanja, kolokvije in znanstvene simpozije. Med najpomembnejše projekte, ki jih je vodila, spadata raziskovanje in obdelava obeh ohranjenih ptujskih statutov (1376 in 1513), za katera so izdali tudi faksimile. Pod njenim vodstvom so na temo ptujskih statutov izvedli več znanstvenih simpozijev, izdali zbornik razprav in različne publikacije. Raziskala je tudi pečate in grb mesta Ptujja, ptujske meščane, mestno hišo, njena zadnja obsežna raziskava pa je bila posvečena zgodovini dominikanskega samostana. Predvsem kot urednica zbornikov je sodelovala s številnimi društvi, številnim osnovnošolcem, dijakom in študentom je pomagala pri pripravi raziskovalnih in diplomskih nalog. Bila je tudi odlična mentorica arhivskim pripravnikom, svoje znanje je vselej nesebično delila in se skupaj veselila uspehov. Sestavni del stikov z javnostjo so bile tudi stalne in občasne razstave, kjer je bila avtorica ali je v timu sodelovala kot

soavtorica. Naj omenim le nekatere: »20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva«, 1983, razstava vrnjenega arhivskega gradiva iz Avstrije, 1983, »Glasila organizacij združenega dela bratskih občin SR Hrvatske in SR Slovenije«, 1984, »Arhiv, kulturna dediščina in skrb za njo«, 1985, »80 let trsničarstva v Juršincih«, 1986, »Pričevanja, zakladi Ormoža in Ptuja«, 1987, »Iz arhivske zakladnice«, 1989, »200 let –Zlati Noj«, 1989, »Drobne dragocenosti arhiva«, 1991, »100 let trsničarstva na Slovenskem«, 1991, »Sv. Jurij –mestni grb – simbol«, 1991, »Trta in vino skozi čas«, 1991, »Graške arhivske institucije«, 1992, »Lep pozdrav iz Ormoža in okolice«, 1992, »Od recepta do kuharske knjige«, 1993, »Arhiv gospostva Hrastovec«, 1993, »120-letnica kasaškega športa v Ljutomeru«, 1994, »Ptuj, mesto mnogih mest – preteklost v službi današnjih odločitev«, 1994, »90 let trsničarske zadruge v Juršincih«, 1995, »Šipon, naša žlahtna posebnost«, 1995, »Vino je velika dobrot – Dominik Čolnik 1830–1893«, 1995, »Hiša, povej«, 1996, »Od svobode do svobode«, 1999, »95-letnica trsničarske zadruge v Juršincih«, 2000, »50 let živinorejsko-veterinarske službe v Podravju«, 2003, »Zbiranje in ohranjanje pisnih ter tiskanih dragocenosti«, 2003, razstava ob 110-letnici Muzejskega društva na Ptuju, 2003, »130 let kasačev v Ljutomeru«, 2004, »100 let dela v selekciji in kontroli prireje mleka na Slovenskem«, »Mestni pečati in grb mesta Ptuj«, 2004, »100 let trsničarske zadruge Juršinci«, 2005, »Jože Vrabl 1913–1982: Fotografске dediščina«, 2005, »Prvi med enakimi – funkcija mestnega sodnika in župana skozi stoletja«, 2006, Kuharske bukve in kuhinja od 16. do konca 19. stoletja«, 2006, »Stoletnica mestne hiše Ptuj 1907–2007«, 2007, »Nacionalna zavest se je prebudila na Ptuju leta 1908«, 2008, »10 let princa karnevala na Ptuju«, 2010, »Ko zavlada Ptuju kurent – odsev kurentovanja v arhivskih virih«, 2011, »Številne podobe Ptuja«, 2019.

V letih 1996–1998 je bila predsednica Arhivskega društva Slovenije, ki je bilo pomemben člen v razvoju arhivske stroke in je ob svojih letnih zborovanjih obravnavalo vse vrste strokovnih vprašanj. Njena prizadevanja so tudi v društvu stremela k prepoznavnosti Slovenije v mednarodnih arhivskih krogih. Navsezadnje je številne stike z drugimi, sosednjimi arhivskimi društvi in možnostmi vključevanja ADS v evropske projekte. Na raznih tujih kongresih, kamor je bilo povabljen ADS, je predstavila delo in razvoj društva (Darmstadt, Dressden, Nurnberg, Trier, Zug), njegov mednarodni angažma od njegove ustanovitve naprej. V parlamentu vložen novi zakon o arhivskem gradivu in o arhivih je bil takrat pripravljen za drugo branje. V času njenega predsedovanja je bil sprejet mednarodni kodeks etike arhivarjev, ki je bil sprejet na konferenci v Pekingu. Leta 1996 je na Ptuju organizirala Mednarodni kolokvij »Delovne skupnosti srednjeevropskih arhivskih društev na Ptuju«, kjer so udeleženci obravnavali že na Dunaju sprejete teme: - varovanje arhivskega gradiva - Evropska skupnost in premostitev zunanjih meja, deželni arhivi - tehnična področja - težave množičnega konserviranja.

Znana je bila tudi po tem, da je pripravila in vodila vsakoletno strokovno ekskurzijo ADS, ki je zbližala kolege, sodelavce in omogočila ogled tujih arhivov na sproščen in neformalen način (Švica, Italija, Nemčija).

Glede na večletno sodelovanje, ki ga je imel Zgodovinski arhiv na Ptuju s Kasaškim klubom Ljutomer, je Marija Hernja Masten na pobudo predsednika kluba ob pomoči kolegice Nade Jurkovič postavila v Ljutomeru Muzej kasača Ljutomer. Zbrala je nekaj tisoč dokumentov in predmetov pri rejcih in ustvarila največjo zbirko arhivskih virov za rejo in tekmovalni šport kasačev na Slovenskem. Muzej je bil odprt leta 2012 s spremljajočo publikacijo »Muzej reje ljutomerskega kasača in prirejanja kasaških dirk«.

Skupaj s kolegico Nado sta med letoma 2012 in 2015 uredili arhiv minoritskega samostana in slovenske minoritske province sv. Jožefa s sedežem na Ptuju. Leta 1945 je bila porušena samostanska cerkev, v kateri je bilo zbrano vse arhivsko gradivo cerkvenih provenienc, ki jih je nameraval nemški okupator odpeljati z matičnimi knjigami vred v tujino. Opravljeni so bili identifikacija fon-

dov, njihova fizična ločitev, razporejanje gradiva v serije ter kronološka ureditev, določevanje strukture znotraj posameznih fondov, ureditev in popis gradiva iz obdobja 1700–2010 v obsegu okrog 120 tekočih metrov. Njen izjemno bogat bibliografski opus se še zmeraj dopolnjuje.

Ob znanstveno-strokovnem delu je vseskozi dejavna tudi na področju kulture in turistične promocije Ptuja. Marija je soustanoviteljica društva Cearsarsko-kraljevi Ptuj, ki ima poudarek na bogati srednjeveški zgodovini Ptuja, v sklopu zgodovinskih mest sodeluje pri prireditvi, imenovani Prangerjada, v okviru društva Poetovio 69 se vključuje v znanstvena in strokovna spoznanja tujih in domačih predavateljev, strokovno sodeluje v turistični prireditvi Rimskih iger, izbira in oblikuje zgodovinske osebnosti za prince karnevala na ptujskem kurentovanju, ob 1950. obletnici prve pisne omembe Ptuja je leta 2019 zasnovala razstavo na prostem »Številne podobe Ptuja«, dejavna pa je tudi kot turistična vodnica. Z delom vodnice je začela že zgodaj, na ta račun se je mnogokrat tudi odpovedala preživljanju prostega časa z družino, ki pa ji je vselej bila v trdno oporo. Sodelavci smo vsakič z zanimanjem prisluhnili raznim prigodam in anekdotam »iz terena«. Njene skupine so bile raznolike, od maturantov do upokojencev. Številne ideje, ki jih je prinesla s potovanj v smislu promocije kulturne dediščine mesta, so bile za naše okolje preveč napredne, da bi obrodile sadove na višji (občinski) ravni. V arhivu je zmeraj znala poskrbeti tudi za dobro vzdušje v duhu tradicije. Še posebej pri srcu ji je pust. Marija je tudi izvrstna v izdelovanju pustnih kostumov in vsakoletna članica strokovne komisije pri izboru izvirnih karnevalskih mask.

Za njeno delo jo je Mestna občina (MO) Ptuj nagradila s priznanji za področje kulture, z oljenko (1994 in 2000) in veliko oljenko (2008). Leta 2013 je zaradi izjemnih dosežkov pri ustvarjanju bogatega bibliografskega opusa in zaslug pri pomenu, promociji in razvoju MO Ptuj postala častna občanka mesta Ptuj. Marija se zaveda, da je za družbeni in osebni razvoj pomembna širina duha. Ona je ena izmed redkih, ki čuti pripadnost svojemu mestu in se drži načela iz statuta 1376: »Kdor z mestom ne trpi, naj se z mestom ne dviga.«

Največje priznanje za njeno delo je nedvomno Aškerčeva nagrada za leto 2020, ki jo je prejela za življenjsko delo na področju varovanja in ohranjanja slovenske arhivske dediščine ter posredovanja le-te javnosti. Ptujski arhiv je imel srečo, da je spregovoril skozi Marijo. Ob njenem jubileju ji želimo trdnega zdravja, življenjske energije in optimizma. Naj še dolgo ostane vsestranska »Mica«, temperamentna, radovedna, zabavna, zvesta svojim idealom. Rimski cesar in filozof Mark Aurelij je dejal: »Mlad je tisti, ki lahko še vedno pokaže navdušenje nad čim, tisti, ki kot otrok nenehno sprašuje: »In potem?« Tisti, ki sproža dogodke in se veseli življenjske igre. Mladi ste, kolikor je mlado vaše zaupanje. Stari, kolikor ste neodločni. Mladi, kolikor sta mlada vaša samozavest in vaše upanje. Stari, kolikor ste negotovi. Mladi boste, dokler boste zaznavali lepo, dobro in veliko, dokler boste zaznavali glasove narave, vaših bližnjih, tistega nepojmljivega ...«

Katja Zupanič

Dela (izbor):

- Urbarji gosposčine Hrastovec: 1555–1848, 1993
- Vpisna knjiga meščanov mesta Ptuja: 1684–1917, 1995
- 50 let lovske družine Leskovec: 1946–1996, 1997 (urednica)
- Statut mesta Ptuj 1376, 1998 (soavtorica)
- Statut mesta Ptuj 1513, 1999 (soavtorica)
- Prostovoljno gasilsko društvo Ptuj: 1870–2000: 130 let prostovoljnega dela, 2000 (urednica)
- 50 let živinorejsko-veterinarske službe v Podravju, 2003 (urednica)
- Žetale in Žetalanci nekoč in danes, 2004 (sourednica)

- ◊ 100 let dela v selekciji in kontroli prireje mleka na Slovenskem, 2004 (urednica)
- ◊ Mestni pečati in grb mesta Ptuj, 2004
- ◊ Ormož skozi stoletja V, 2005 (glavna urednica)
- ◊ Cirkulane: svet Belanov, 2005 (sourednica)
- ◊ Urbar gosposčine Gornji Ptuj 1597: arhivska obdelava in njegova znanstvena uporaba, 2008
- ◊ Kratki vodnik po Ptuju, 2009 (sourednica)
- ◊ Vodnik po fondih in zbirkah zgodovinskega arhiva na Ptuju – ZAP, 2009 (glavna urednica)
- ◊ Dominikanski samostan na Ptuju, 2009 (urednica)
- ◊ Zbornik občine Kidričevo, 2010 (sourednica)
- ◊ Središče ob Dravi: kronika 1910–2010, 2011 (sourednica)
- ◊ Muzej reje ljutomerskega kasača in prirejanja kasaških dirk, Ljutomer 2012 (avtorica)
- ◊ Dajmo plavi, dajmo Drava!: 80 let nogometne Drave Ptuj, 2013 (urednica)
- ◊ Gasilsko društvo Videm: 1923–2013: 90-letnica Prostovoljnega gasilskega društva Videm pri Ptuju, 2013

Življenjski jubilej Mije Mravlja

Mija Mravlja je ob koncu letošnjega poletja praznovala 70. rojstni dan. Kot dolgoletna sodelavka in sedaj upokojenka Zgodovinskega arhiva Ljubljana zaseda v njegovi kronologiji prav posebno mesto, zato je prav, da se ob njenem jubileju tega tudi spomnimo.

Marija, ki smo jo slovenski arhivisti poznali kot Mijo, marsikdo pa tudi kot »Kranjsko Mico«, je bila enako kot druga, prav tako legendarna Marija s štajerskega konca – znana kot »Ptujška« – temperamenta, rada v zabavni družbi in vedno pripravljena na smeh. Njena strast so bila potovanja, s katerih je prinesla ogromno zanimivosti in jih pogosto delila v obliki prispevkov v revijah.

Mija se je rodila v obrtniški družini v Stražišču pri Kranju. Njen rod izvira po očetovi strani iz Škofje Loke (znana Zofkeževa družina z Mestnega trga), po mamini pa iz okolice Lovskega Brda nad Poljanami v Poljanski dolini. Njena rojstna hiša, v kateri prebiva že vse življenje, stoji na Škofjeloški cesti, tik ob nekdanji tovarni Sava. Osnovno šolo je obiskovala v Stražišču, gimnazijo pa v Kranju. Pozneje je študirala slavistiko na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Veliko let je prepevala v Akademskem pevskem zboru France Prešeren v Kranju, ki ji je poleg duhovne hrane predstavljal neusahljiv vir prijetnega druženja, dolgotrajnih prijateljstev in navsezadnje tudi potepanja po svetu.

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana se je zaposlila oktobra 1972, v času »menjave generacij«, ko je tedaj novi ravnatelj dr. Jože Žontar iskal mlade arhiviste in strokovne delavce med študenti na ljubljanskih fakultetah. Po lastni izpovedi se je prvič srečala z arhivom na nekem strokovnem ogledu študentov in takoj ugotovila, da bi takšno delo z veseljem opravljala tudi sama. Od odločitve do uresničitve je bil očitno le korak.

Do ustanovitve Enote za Gorenjsko v Kranju marca 1973 je imel arhiv pisarno v prostorih kranjske občine. Po preselitvi na Stritarjevo cesto 8 je Mija opravila strokovni izpit za – takrat še – arhivskega referenta. Pozneje je postala najprej arhivski »tehnik«, nato »tehničarka« in leta 1997 tudi »samostojna«. Kranjska enota je na 40 kvadratnih metrih delovala vse do poletja 1999, ko se je končno preselila v večje prostore.

V službi je bila Mija zanesljiva, natančna in marljiva, z dušo predana arhivistiki in arhivu. Pri tem je precej preseгла že tedanje, še bolj pa sedanje standarde dela arhivskih tehnikov. Samostojno je urejala arhivske fonde, poleg tega